

ВОЄННО-АДАПТИВНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Сергій Полях

poljashonok@gmail.com

*завідувач кафедри фінансового моніторингу та підприємництва, канд. екон. наук
Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна*

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується посиленням соціально-економічної нестабільності, трансформацією механізмів функціонування регіональних систем та зростанням впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. В умовах воєнного стану суттєво загострилися проблеми фінансової стійкості регіонів, що проявляється у руйнуванні критичної інфраструктури, порушенні логістичних зв'язків, зниженні інвестиційної активності та зростанні соціального навантаження на місцеві бюджети.

За таких умов фінансово-економічна безпека регіонів виступає важливою передумовою стабільного функціонування національної економіки та забезпечення ефективного післявоєнного відновлення. Саме регіональний рівень є основою акумуляції фінансових ресурсів, реалізації соціально-економічної політики та підтримки економічної стійкості територій [1; 3].

У сучасних умовах традиційні підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки регіонів виявляються недостатньо адаптованими до високого рівня невизначеності та воєнних ризиків. Це обумовлює необхідність удосконалення методичних підходів до оцінювання шляхом урахування факторів економічної витривалості, адаптивності та здатності регіонів до відновлення.

У сучасних наукових дослідженнях сформувалося кілька основних підходів до оцінки фінансово-економічної безпеки регіону. Найбільш поширеним є індикаторний підхід, що базується на системі статистичних показників та їх порівнянні з нормативними або пороговими значеннями. Його перевагою є простота застосування та доступність інформаційної бази, однак такий підхід не забезпечує комплексного врахування взаємозв'язків між окремими складовими безпеки. Інтегральний підхід передбачає агрегування окремих індикаторів у єдиний узагальнюючий показник, що дозволяє здійснювати міжрегіональні порівняння та оцінювати загальний рівень стійкості регіональної економіки. Водночас використання інтегральних індексів може призводити до нівелювання критичних відхилень окремих показників. В умовах зростання нестабільності особливого значення набуває ризик-орієнтований підхід, який акцентує увагу на виявленні потенційних загроз, оцінці ймовірності їх реалізації та визначенні можливих наслідків для регіональної економіки. Поряд із цим у науковій практиці також використовуються ресурсний і пороговий підходи, спрямовані відповідно на оцінку внутрішнього потенціалу регіону та визначення критичних меж економічної стійкості [1; 3, 4].

Попри значну кількість існуючих методик, більшість із них формувалися в умовах відносної економічної стабільності та не враховують сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом, високим рівнем невизначеності та потребами поствоєнного відновлення. Традиційні підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки регіону переважно мають статичний характер і орієнтовані на фіксацію поточного стану економічної системи без урахування її здатності адаптуватися до кризових явищ [2; 4].

Крім того, існуючі методики часто демонструють фрагментарність оцінювання, недостатньо враховують взаємозв'язок між фінансовими, соціальними та безпековими чинниками, а також не забезпечують комплексної оцінки впливу воєнних ризиків, інфраструктурних втрат, енергетичної нестабільності та міграційних процесів на розвиток регіонів.

З огляду на зазначені обмеження, пропонується впровадження воєнно-адаптивного підходу до оцінки фінансово-економічної безпеки регіону, який базується на принципах адаптивності, самодостатності та превентивності. Його ключовою особливістю є орієнтація не лише на оцінку поточного стану регіональної економіки, але й на визначення її здатності функціонувати в умовах тривалої нестабільності, дефіциту ресурсів та підвищених безпекових ризиків.

На відміну від традиційних методик, запропонований підхід акцентує увагу на оцінці економічної витривалості (resilience), що характеризує здатність регіону адаптуватися до кризових явищ, підтримувати базову фінансову стійкість та забезпечувати відновлення економічної активності після дестабілізуючих впливів [5; 6]. Таким чином, запропонована модель поєднує елементи інтегрального та ризик-орієнтованого підходів, адаптуючи їх до умов воєнної нестабільності [3; 5; 6].

Важливою складовою воєнно-адаптивного підходу є врахування факторів енергетичної нестабільності, міграційного навантаження, інфраструктурних втрат, порушення логістичних зв'язків та залежності регіонів від зовнішньої фінансової підтримки. Це дозволяє здійснювати більш комплексну та динамічну оцінку фінансово-економічної безпеки в умовах сучасних викликів.

У межах запропонованого підходу оцінка фінансово-економічної безпеки регіону здійснюється за трьома взаємопов'язаними блоками: базової фінансової стійкості, відновлювального потенціалу та безпеково-ризикової стійкості.

Блок базової фінансової стійкості характеризує здатність регіону забезпечувати стабільне функціонування за рахунок власних ресурсів. Його оцінка ґрунтується на показниках бюджетної збалансованості, рівня фінансової автономії, частки власних доходів та ефективності використання бюджетних ресурсів.

Блок відновлювального потенціалу відображає спроможність регіональної економіки до післякризового відновлення та структурної трансформації. До його складу входять показники інвестиційної активності, розвитку малого і середнього бізнесу, рівня зайнятості населення та динаміки економічного відновлення.

Блок безпеково-ризикової стійкості визначає рівень уразливості регіону до дестабілізуючих чинників. Його ключовими складовими є показники інфраструктурних втрат, енергетичної нестабільності, соціального навантаження, міграційних процесів та залежності територіальних громад від зовнішньої фінансової підтримки.

На відміну від традиційного інтегрального підходу, який переважно орієнтований на узагальнення статичних соціально-економічних показників, запропонована воєнно-адаптивна модель поєднує оцінку фінансової стійкості, відновлювального потенціалу та безпеково-ризикових факторів. Це дозволяє враховувати не лише поточний стан регіональної економіки, але й рівень її вразливості до кризових явищ, здатність до адаптації та перспективи економічного відновлення в умовах довготривалої нестабільності.

Для кількісної реалізації воєнно-адаптивного підходу використовується інтегральний індекс фінансово-економічної безпеки регіону, який формується як зважена сума нормалізованих показників відповідних аналітичних блоків. При цьому показники безпеково-ризикової стійкості враховуються з оберненим знаком, що відображає їх дестабілізуючий вплив на регіональну економічну систему [3; 5].

$$IFS = \alpha * \sum_{i=1}^n a_i * x_i + \beta * \sum_{j=1}^m b_j * y_j + \gamma * \sum_{k=1}^p c_k * (1 - z_k)$$

Де (x_i) — показники базової фінансової стійкості; (y_j) — показники відновлювального потенціалу; (z_k) — показники безпеково-ризикової стійкості; (a_i, b_j, c_k) — вагові коефіцієнти відповідних показників; (α, β, γ) — вагові коефіцієнти відповідних аналітичних блоків.

Практичне значення запропонованого підходу полягає у можливості його використання як аналітичної основи для формування регіональної політики відновлення, підвищення економічної стійкості територій та обґрунтування управлінських рішень щодо ефективного розподілу фінансових ресурсів в умовах довготривалої нестабільності. Подальший розвиток дослідження пов'язаний із практичною апробацією запропонованої моделі, удосконаленням системи показників та адаптацією методики до особливостей функціонування окремих регіонів України.

Таким чином, воєнно-адаптивний підхід до оцінки фінансово-економічної безпеки регіону забезпечує комплексне врахування фінансової стійкості, відновлювального потенціалу та безпеково-ризикових факторів, що створює методичну основу для підвищення ефективності управління регіональним розвитком в умовах довготривалої нестабільності.

Список використаних джерел

1. Богдан Н. М. Оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки регіонів України: методологія і практика. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 142–149.
2. Дмитрієва О. І., Мордовцев О. С. Удосконалення методичних підходів щодо визначення напрямів фінансової безпеки регіонів України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 30. С. 72–85. DOI: 10.30977/PPB.2226-8820.2023.30.72.
3. Козаченко Г. В., Онищенко С. В., Завора Т. М. Методичні засади оцінювання соціально-економічної безпеки регіону. *Проблеми економіки*. 2019. № 1 (39). С. 59–66. DOI: 10.32983/2222-0712-2019-1-59-66.
4. Солодовнік О. О. Основні підходи до оцінювання економічної та фінансової безпеки: сутність і напрями вдосконалення. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 6–12.
5. Onyshchenko V., Bondarevska O. Methodical Approach to Assessing the Regional Economic Security Level Based on its Components Systemic Interrelations. *International Journal of Engineering & Technology*. 2018. № 7 (4.8). P. 236–241. DOI: 10.14419/ijet.v7i3.2.14420.
6. Ovcharenko O., et al. Economic security of regions: A methodological approach to assessment, management, and legal regulation. *REGION*. 2022. Vol. 9, № 1. P. 83–100. DOI: 10.18335/region.v9i1.375.